

ปรัชญาขงจื๊อโบราณที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดสังคมไทยสมัยใหม่*

ANCIENT CONFUCIAN PHILOSOPHY INFLUENCING TO THE CONCEPT OF MODERN THAI SOCIETY

พระมหานิรุต ญาณวฑฺฒโธ

Phramaha Nirut Yannawuttho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: note202019@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดปรัชญาขงจื๊อ ด้านปรัชญาปัจเจกชน ด้านปรัชญาสังคม ด้านปรัชญาการเมือง และแนวคิดขงจื๊อที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากปรัชญาขงจื๊อมีผลต่อการพัฒนาด้านการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวจีนมาร่วมสองพันกว่าปี เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต การจัดระเบียบสังคม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการวางตนในการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างมีสันติสุข เน้นการจัดระเบียบแบบแผนที่ดีให้แก่ครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันเล็กที่สุดของสังคม เพื่อให้เป็นรากฐานทางจริยธรรม และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม บุคคลที่มาจากครอบครัวที่มีคุณธรรมและจริยธรรมเมื่อเป็นผู้ปกครองก็จะเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ โดยมีหลักคำสอนที่สำคัญคือ ความเมตตาธรรม ความชอบธรรม ขนบประเพณีจริยธรรม และปัญญา ดังนั้นจึงควรนำแนวคิดนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสังคมไทย จะทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาด้าน สังคม และประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: ปรัชญา; ขงจื๊อ; คุณธรรม

Abstract

This article aims to present the concept of Confucian philosophy in individual philosophy, social philosophy, political philosophy, and Confucian ideas that influenced Thai society because Confucius philosophy has influenced the administrative, social, economic, and cultural development of Chinese people for more than two thousand years. This is a model for living, organizing in society,

*Received October 12, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted November 11, 2022

cultivating morals and ethics, and placing oneself in peaceful coexistence with fellow human beings. It is focus on organizing the family well which is the smallest institution of society to provide an ethical foundation and good relationship with each other in society. A person who comes from a moral and ethical family can become a good ruler. The main doctrine is kindness, righteousness, ethical traditions, and wisdom. Therefore, the concept should be adapted to suit Thai society. It will be beneficial for self-development, society, and the nation as well.

Keywords: Philosophy; Confucius; Morality

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีความเจริญทางด้านวัตถุอย่างรวดเร็ว แต่ก็เกิดความเสื่อมทางด้านจิตใจ ค่านิยมตามมรดกด้วยเช่นกัน ค่านิยมเสื่อมถอยที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบันที่เห็นชัดเจน คือ การเอารัดเอาเปรียบ การแข่งขันชิงดีชิงเด่น การยกย่องคนรวย ให้เกียรติคนมีฐานะ ยึดติดตำแหน่ง ประพฤติตนนอกกลุ่มนอกทาง ขาดคุณธรรมจริยธรรม ปัญหาที่เกิดขึ้นทางสังคมไทยในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงระบบการปกครองในประเทศ ผู้ปกครองต้องดูแลทุกข์สุขของประชาชนแต่กลับเป็นปัญหาเอง เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ผู้ปกครองขาดคุณธรรมจริยธรรม คิดถึงเพียงผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง

ประเทศจีนเป็นหนึ่งในอารยธรรมโบราณที่เก่าแก่ที่สุดของโลก มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันจากรุ่นสู่รุ่นต่อเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสาย ในประวัติศาสตร์จีนนั้นถือว่าคำสอนของขงจื้อมีส่วนในการวางรากฐานทางสังคม ตั้งแต่จารีต ประเพณี วิถีชีวิต การเมืองการปกครอง ปรัชญาของขงจื้อนับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า แนวคิดปรัชญาของขงจื้อคือ ความเมตตากรุณา ความกตัญญู ขนบจารีตและประเพณี ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ และการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 5 ประเภท การเมืองในอุดมคติของขงจื้อคือการปกครองประเทศให้มีความสงบสุข ทุกคนเปรียบเสมือนบุคคลในครอบครัว ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2532) กล่าวว่า ขงจื้อนั้นจะมุ่งพัฒนาบุคคลเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีฐานะที่ถูกต้องในสังคม แนวคิดของขงจื้อเป็นจิตนิยมในแง่ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของจิตใจ และเป็นมนุษยนิยม เพราะให้ความสำคัญแก่มนุษย์เป็นหลัก ในการปกครองขงจื้อเน้นการปกครองโดยพระคุณ มากกว่าพระเดช ผู้ปกครองจึงเป็นผู้ที่กำจิตใจของประชาชนไว้ได้ ขงจื้อไม่ได้เสนอภาพของบุคคลในฐานะปัจเจกชน แต่เป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมเพราะมนุษย์ที่อยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นนี้เองที่จะเป็นปัญหา หากหลบลี้ไปอยู่ตามป่าตามเขาตามลำพังตน จะทำตนอย่างไรก็ไม่มีผลกระทบต่อสังคม

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา โดยได้รับเอาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และค่านิยมบางประการของจีนเข้ามาเป็นแบบอย่างในการ

ดำเนินชีวิต แนวคิดปรัชญาขงจื๊อเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม และการเมืองปกครอง ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอแนวคิดขงจื๊อด้านปรัชญาปัจเจกชน ปรัชญาสังคม และปรัชญาด้านการเมืองที่ส่งผลต่อแนวคิดในสังคมไทย มีข้อเด่น ข้อด้อยในประเด็นใดบ้าง เพื่อนำมาปรับใช้เป็นแนวทางการดำรงตน และทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม และประเทศชาติได้

ชีวประวัติ

เดิมบรรพชนของขงจื๊อรับราชการในแคว้นช่ง ต่อมาเกิดเหตุทางการเมืองจึงได้มาอยู่ที่ แคว้นหลู่ บิดาชื่อช่งเหอ หรือ ชูเหลียงเหอ รับราชการในแคว้นหลู่ มารดาชื่อเหยียนเจิ้งไจ้ ขงจื๊อเดิมชื่อว่าชิว ชื่อรองจิ้งหนิ เป็นชาวเมืองโจวอี้ ในแคว้นหลู่ กำเนิดในสมัยชุนชิว ระหว่าง 551-479 ปีก่อนคริสตกาล เมื่ออายุได้ 3 ขวบ บิดาก็เสียชีวิต ทำให้มารดาและตาต้องเป็นผู้ดูแลอบรม ผู้เป็นตาจึงปลูกฝังความรู้ให้กับขงจื๊อตั้งแต่วัยเด็ก สิ่งที่ขงจื๊อเล่าเรียนในขณะนั้นคือ จาริต ประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ และพิธีกรรมของชนชั้นสูงและผู้มีฐานะในสังคมสมัยราชวงศ์โจว ในช่วงเวลาที่ขงจื๊อกำเนิดและเติบโตเป็นสมัยที่บ้านเมืองกำลังเกิดความวุ่นวาย ประเทศเกิดการแตกแยกเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย มีการปกครองแบ่งเป็นก๊กเข้าตีแผ่ขยายอาณาเขตแสดงอำนาจ เมื่อขงจื๊ออายุ 15 ปี ก็ตั้งใจศึกษาศิลปวิชาแขนงต่าง ๆ หลังจากมารดาเสียชีวิตขงจื๊อเลี้ยงชีพด้วยการเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยในแคว้นหลู่ ขงจื๊อเห็นว่าผู้มีความรู้ต้องพร้อมด้วยวรยุทธ์ ผู้มีวรยุทธ์ต้องพร้อมด้วยความรู้ ซึ่งก็ต้องเป็นผู้รอบรู้นั่นเอง ความขยันหมั่นเพียรศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่เยาว์วัย เป็นการสั่งสมความรู้ความสามารถสำหรับการสร้างระบบแนวคิด และปูพื้นฐานที่มั่นคงในการถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์ ทำให้ขงจื๊อเป็นผู้รอบรู้ในยุคสมัยนั้น และมีผู้มาฝากตัวเป็นศิษย์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

ขงจื๊อใช้ชีวิตวัยกลางคนคลุกคลีกับการปกครองบ้านเมืองอย่างเต็มที่ พยายามทำงานและปรารถนาให้มีการปกครองที่ดี บ้านเมืองสงบสุข จึงได้เผยแพร่แนวความคิดทางการเมือง ปกครอง ให้บรรดาผู้ปกครองยึดหลักธรรมในการบริหารบ้านเมือง สังคมจะเป็นระเบียบแบบแผนและสงบสุข แนวความคิดของขงจื๊อเป็นการนำมาซึ่งระบบการปกครองโดยเริ่มต้นที่การพัฒนาส่วนบุคคล ปัจเจกบุคคล ตลอดระยะเวลาในการแนะนำแนวทางการบริหารบ้านเมือง ขงจื๊อประสบกับอุปสรรคนานัปการ เนื่องจากแนวความคิดยังไม่เป็นที่ยอมรับ สวนทางกับสภาพบ้านเมืองและสังคมในขณะนั้น ที่เจ้าครองแคว้นต่างคำนึงถึงผลประโยชน์ความอยู่รอดของแคว้นตน แต่ท่านก็ไม่ลดละความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นที่ต้องการมีส่วนร่วมสร้างสังคมที่ดี ยินดีที่จะอุทิศตนเพื่อประชาชนโดยไม่ได้สนใจกับตำแหน่งใด ๆ 479 ปีก่อนคริสตกาล ขงจื๊อเสียชีวิตเมื่ออายุ 73 ปี หลังจากที่เสียชีวิตลูกศิษย์ได้รวบรวมคำสอนและแนวคิดของท่านไว้ในคัมภีร์เพื่อเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลัง

หลุนอี่ว: บทสนทนาสะท้อนคุณธรรมและจริยธรรม

หลุนอี่วเป็นคัมภีร์พื้นฐานของสำนักปรัชญาขงจื๊อที่มีความน่าสนใจ ผู้เขียนต้องการนำเสนอไว้ในบทความนี้เนื่องจากเป็นคัมภีร์โบราณที่รวบรวมแนวคิดและหลักคำสอนของขงจื๊อได้อย่างดีเยี่ยมที่สุดเล่มหนึ่งในเนื้อหาที่มีคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ เป็นบทสนทนาของขงจื๊อตามบริบท มีแง่มุมแนวคิดไว้สำหรับเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตไว้มากมาย ซึ่งผู้ที่ต้องการศึกษาจะต้องทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งในแต่ละสถานการณ์ของบทสนทนานั้น คัมภีร์ถูกรวบรวมขึ้นจากลูกศิษย์ของขงจื๊อหลังจากที่ท่านได้เสียชีวิตลง ในคัมภีร์หลุนอี่วจะเน้นความมีจริยธรรม อารยธรรม การรักษาเทิดทูนขนบธรรมเนียม ความสมดุลกลมเกลียวของในความสัมพันธ์ทั้ง 5 ภายในคัมภีร์สะท้อนถึงแนวคิดสำคัญหลายประการทั้งในด้านการเมืองการปกครองการศึกษา คุณธรรมและหลักการในการสร้างสังคมที่ดี หลักคุณธรรมที่อยู่ในคัมภีร์หลุนอี่ว Yao Xinzhong (2012) ได้สรุปเป็น 2 ลำดับชั้น ประกอบด้วย 1) คุณธรรมขั้นต้น ได้แก่ คุณธรรม และมนุษยธรรม ซึ่งเป็นตัวหลักการที่ครอบคลุมในคำสอนประเด็นต่าง ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ และ 2) คุณธรรมชั้นรอง ดังเช่น ความรักดี ความกตัญญู ความเคารพ สัจจะ และความกล้าหาญ เป็นต้น ซึ่งเป็นคุณธรรมภาคปฏิบัติที่เป็นส่วนขยายความของคุณธรรมขั้นต้น ในเนื้อความส่วนมากในคัมภีร์หลุนอี่ว เป็นบันทึกการสนทนาระหว่างขงจื๊อกับบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลูกศิษย์ เจ้าเมือง ขุนนาง ผู้หลักผู้ใหญ่ นายด่าน โดยขงจื๊อมิได้เป็นผู้สนทนาหลัก ถ่ายทอดความคิดหรือคำสอนให้กับคู่สนทนา และทำการบันทึกแนวคิดผ่านเรื่องราวบทสนทนาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ มีนักวิชาการกล่าวถึงคัมภีร์หลุนอี่วไว้ดังนี้

มาต มุกข์ประดิษฐ์ (2552) ได้กล่าวถึงคัมภีร์หลุนอี่วไว้ว่า คัมภีร์หลุนอี่วทำให้เห็นภาพโดยผ่านทางเรื่องเล่าและรายละเอียด เป็นกระบวนการของการศึกษา เป็นกระบวนการของการตัด ตะไบ สลัก และขัดเงา เพราะกระบวนการของการทำให้อารยชนกลายเป็นวิญญูชน ไม่ได้มาด้วยการโต้แย้งทางปรัชญา แต่เป็นการทำให้มีวัฒนธรรมเป็นการขัดเกลาทางวัฒนธรรมคือ เป็นการทำให้เห็นความงาม ขงจื๊อพยายามที่จะเอาชนะใจคนด้วยความเชื่อว่าใจคนมีความฝักใฝ่ในความงาม (ซึ่งคือ ความดี) อยู่แล้ว ขงจื๊อจึงพยายามที่จะดึงดูดคน และไม่ได้พยายามบังคับโดยอำนาจหรือโดยกฎหมาย อันที่จริงแล้วขงจื๊อเลือกความสัมพันธ์เหนือกฎหมาย เพราะความสัมพันธ์ช่วยขัดเกลา แต่กฎหมายเพียงแต่กดทับ จริยศาสตร์ของขงจื๊อวางอยู่บนรากฐานของความพยายามดึงเอาความเป็นมนุษย์ (Humanity) ออกมาจากมนุษย์ ความเป็นมนุษย์สำหรับขงจื๊อคือ การขัดเกลา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์

อรณิธย์ จิวโพธิ์เจริญ (2559) ได้กล่าวถึงคัมภีร์หลุนอี่วไว้ว่า คัมภีร์หลุนอี่วทำให้ทราบได้ว่าหลักคุณธรรมภายในคัมภีร์ที่ขงจื๊อได้นำเสนอนั้น มีความมุ่งหมายในการสร้างสังคมที่ดีในทุกมิติหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นอุดมการณ์ที่จะสร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคมด้วยการจัดระเบียบทางสังคม การสร้างบรรทัดฐาน การกำหนดสถานภาพและบทบาทของแต่ละบุคคล

รวมทั้งการส่งเสริมให้มีความรู้และคุณธรรม เพื่อพัฒนาสังคมโดยเริ่มจากส่วนย่อยคือ สมาชิกในสังคมไปจนถึงสังคมส่วนรวม

แนวคิดปรัชญาขงจื๊อมีอิทธิพลต่อชาวจีนและผู้คนทั่วโลก โดยในปีพ.ศ. 2548 ประชาคมโลกสนใจศึกษาภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน สำนักงานส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนนานาชาติ (Office of Chinese Language Council International หรือ Hanban) ได้ก่อตั้งสถาบันสอนภาษาจีนขึ้นทั่วโลก โดยใช้ชื่อว่าสถาบันขงจื๊อ เหตุที่ใช้ชื่อนี้เพราะว่า ขงจื๊อเป็นทั้งนักการศึกษา นักคิด และนักปรัชญาที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงในประวัติศาสตร์จีน ความคิดและปรัชญาของท่านมีความสำคัญมาก และมีอิทธิพลอยู่ทั่วโลก โดยสถาบันขงจื๊อจะจัดตั้งอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนห้องเรียนขงจื๊อจะจัดตั้งอยู่ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่ง Hanban จะจัดส่งอาจารย์สอนภาษาจีนและอาจารย์อาสาสมัครชาวจีนไปสอนในสถาบันขงจื๊อ มหาวิทยาลัยและโรงเรียนมัธยมศึกษา ปัจจุบันมีสถาบันขงจื๊อใน 134 ประเทศทั่วโลก แยกเป็นสถาบันขงจื๊อ 500 แห่ง และห้องเรียนขงจื๊อ 1,012 แห่ง (วิภา จิรภาไพศาล, 2564) ซึ่งในประเทศไทยมีสถาบันขงจื๊อก่อตั้งในมหาวิทยาลัย มีห้องเรียนขงจื๊อตามโรงเรียนมัธยมศึกษาหลายแห่ง มีการนำปรัชญาแนวคิดในคัมภีร์หลุนอี่วมาเผยแพร่ หัวใจหลักของแนวคิดปรัชญาขงจื๊อในคัมภีร์หลุนอี่วคือ เหริน (มนุษยธรรม, เมตตาธรรม) ถือว่าเป็นพื้นฐานทางด้านคุณธรรมที่เริ่มต้นจากรากฐานของครอบครัวก่อนแล้วจึงขยายสู่พื้นที่ในสังคม และส่งเสริมความเจริญมั่นคงของประเทศ จุดหมายสำคัญของปรัชญาขงจื๊อก็คือ ต้องการให้คน สังคม ประเทศชาติและโลกสงบสุข นอกจาก เหรินแล้ว ในคัมภีร์หลุนอี่วยังมีหลักแนวคิดอื่นที่เด่นชัด และมีความสัมพันธ์กับเหรินคือ อี้ (ความชอบธรรม) หลี่ (ขนบประเพณี จริยธรรม) และจื๊อ (ปัญญา) ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

สรุปได้ว่า หลุนอี่วคือ คัมภีร์โบราณเป็นพื้นฐานของแนวคิดปรัชญาขงจื๊อ มีความงดงามเป็นเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะ บันทึกเป็นบทสนทนาระหว่างขงจื๊อกับบุคคลอื่น ในบทสนทนาจะสะท้อนมุมมองแตกต่างออกไปตามบริบท ซึ่งรวบรวมโดยลูกศิษย์ของขงจื๊อหลังจากที่ท่านเสียชีวิตลง ในปัจจุบันมีการเปิดสถาบันขงจื๊อทั่วโลกเพื่อเผยแพร่แนวคิดปรัชญาในคัมภีร์ หัวใจหลักของหลุนอี่วคือ เหริน และยังมีหลักแนวคิดอื่นที่มีความสัมพันธ์กันคือ อี้ หลี่ และจื๊อ

ปรัชญาปัจเจกชน

คำว่าปัจเจกชน หรือ ปัจเจกบุคคล หมายถึง เฉพาะคนหรือบุคคลแต่ละคน ความเป็นปัจเจกชน หมายถึง การยอมรับความมีอัตตลักษณ์และความเป็นเอกเทศของบุคคลคนหนึ่ง เห็นว่าบุคคลหนึ่งคนสำคัญเท่า ๆ กันอย่างเสมอภาค ไม่มีใครสูง ต่ำ ดีเลวไปกว่ากัน แต่ละคนเคารพสิทธิกัน ไม่มายุ่งเรื่องส่วนตัว ฟังพากันพอประมาณ แนวคิดปรัชญาขงจื๊อที่เน้นถึงสังคม เน้นถึงธรรมชาติทางสังคมของมนุษย์ แต่ไม่เคยลดค่าความสำคัญของปัจเจกชน ยังคงมีความเคารพ

อย่างลึกซึ้งต่อปัจเจกชน รวมทั้งความเชื่อเรื่องความเท่าเทียมกันแต่ดั้งเดิม และความดีแต่ดั้งเดิม ของทุกปัจเจกชนด้วย

ปรัชญาปัจเจกชนถือเป็นปรัชญาขั้นพื้นฐานที่พยายามปลูกฝังคุณธรรมหรือหลักความ ประพฤติชอบให้แก่ทุกคน เพราะถือว่าสังคมจะมีความสุขสันติสุขและความเจริญก้าวหน้าได้ จะต้องเริ่มที่ตัวของมนุษย์ทุกๆ คนก่อน โดยหลักคุณธรรมและจริยธรรมของปัจเจกชนที่ผู้เขียน จะกล่าวถึงในบทความนี้ ได้แก่ อี้ เหริน และหลี่ ซึ่งเป็นรากฐานของความมั่นคงของมนุษย์ สร้าง คนดีที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคม สุวัฒน์ ทาสุนทร (2559) ได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

ความชอบธรรม ความเที่ยงธรรม อี้ การกระทำที่ถูกต้อง ชอบธรรม ซึ่งไม่จำกัดสถานที่ เวลา และตำแหน่ง ทั้งในที่ลับและที่แจ้ง การกระทำที่ชอบธรรม ดังนั้น คนดีจึงพยายามค้นคว้า หาสิ่งที่ถูกต้องและดำรงตนอยู่ในสิ่งที่ถูกต้องเสมอ ขงจื๊อสอนให้มนุษย์เริ่มค้นหาวาสิ่งใดคือ ความชอบธรรม ความเที่ยงธรรม (อี้) ภายในตัวตนก่อน เช่น ผู้มีปัญญาทำหน้าที่โดยไม่หวังสิ่ง ตอบแทนเพราะรู้ตัวว่าควรทำหรือปฏิบัติสิ่งใด ขณะที่ผู้ด้อยปัญญามักทำอะไรโดยหวัง ผลตอบแทนแบบไม่รู้ผิดรู้ชอบเสมอ ดังนั้นการควบคุมอารมณ์ผ่านมโนธรรมสำนึกของแต่ละคน จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะอารมณ์เป็นตัวแปรให้เกิดพฤติกรรมผิดพฤติกรรมหนึ่งที่ส่งผลต่อ ตนเอง ผู้อื่น และสภาวะสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น แม้มิเจตนาดี แต่การแสดงออกไม่ เหมาะสมกับกาลเทศะก็สามารถทำให้เกิดความเสียหายได้ ดังนั้นการรู้จักวิธีการควบคุมตนเอง อย่างมีเหตุผล เพื่อขัดเกลาจิตใจหรือพัฒนาคุณธรรมของตนให้งดงาม ดังที่ขงจื๊อกล่าวถึงความดี ในชีวิตประจำวันขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนกับผู้อื่นด้วย

มนุษย์ธรรม หรือความเมตตา (เหริน) เहरินหรือความเมตตา คือ รากฐานที่สำคัญเพราะ เป็นจุดเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งอื่นและสิ่งแวดล้อม จากการ รู้จักขยายขอบเขตของความเมตตาจากที่ให้กับตนเองสู่ครอบครัว สังคม รัฐ และโลกเป็นลำดับ ตามหลักการสร้างจุดสันติสุข และมหาสันติสุขของขงจื๊อ แต่เพราะการไร้ความเมตตาหรือใช้ ความเมตตาที่ไม่ถูกต้องถูกส่วน หรือขาดความเที่ยงธรรม ความยุติธรรม (อี้) ความอ่อนน้อมใน ตนเอง และสังคมจึงเกิดขึ้น ขณะที่การทำความดี โดยเอาผลของความดีที่เกิดขึ้นกับตัวเองเป็น ที่ตั้งเพื่อเป็นเครื่องตรวจสอบคุณความดีนั้น ขงจื๊อเห็นว่ายังไม่เพียงพอเพราะอาจจะหลงติดยึด อยู่กับความเห็นแก่ตัวได้ นอกจากนั้นขงจื๊อยังกล่าวถึงเรื่องความกตัญญู ทางสายกลาง ความ จริงใจ ความซื่อสัตย์ ว่าเป็นเรื่องของมนุษย์ธรรมอีกด้วย

การรู้จักจารีตประเพณี (หลี่) หลี่เป็นวิชาแรกที่ขงจื๊อใช้สอนศิษย์ สำหรับขงจื๊อหลี่คือ การแสดงออกทางสัญลักษณ์ของความเป็นมนุษย์เพื่อสร้างชุมชน มีลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ 1) เป็นกฎหมายที่ไม่มีลายลักษณ์อักษรใช้เพื่อควบคุมบ้านเมือง 2) ทำให้เกิดวินัยที่สร้างความ กลมกลืนในสังคม 3) เป็นส่วนที่สร้างความกลมกลืนทางศิลปวัฒนธรรมทำให้ดำเนินชีวิตไม่ผิด 4) เป็นเครื่องมือสร้างบุคลิกภาพของตนเองจนบจารีตครอบคลุมเนื้อหา 4 อย่างคือ พิธีกรรม มารยาท ความประพฤติทางจริยธรรมและวัฒนธรรม ดังนั้น หลี่ในความหมายของขงจื๊อคือ การ

ปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในฐานะของมนุษย์ที่มีเหตุผลทางคุณธรรม และจริยธรรมมากกว่าการประกอบพิธีกรรมที่ยึดมั่นแต่กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความเชื่อที่ถือตนเป็นใหญ่ เช่น การนับถือ ผี ขงจื้อได้กล่าวว่า หากผู้นำรักหลี่ หมู่ประชากรราษฎร์ย่อมไม่มีใครกล้าไม่เคารพ ขงจื้อเห็นว่าหลี่ทำให้มนุษย์มีมนุษยธรรม 5 ประการคือ 1) มนุษย์มีความดีติดตัวมาตั้งแต่เกิด 2) มีความรักในการศึกษา ค้นหาความดีในตัวตน รู้จักนำมาปฏิบัติดีเหมาะสมกับสถานะกำเนิด และเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่น 3) รู้จักทำความดี ทำประโยชน์ต่อสังคม เพราะการมีเมตตาธรรมต่อกันทำให้สังคมมีความสุข 4) การรู้จักสร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสุข 5) รู้จักใช้แนวทางของขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีซึ่งมีระเบียบแบบแผนที่ดีเพื่อพัฒนาตนเอง ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เพื่อยกระดับจิตใจของปัจเจกชน และสร้างความสามัคคีในสังคม

สรุปได้ว่า ปรัชญาปัจเจกชนเป็นปรัชญาขั้นพื้นฐานที่ปลูกฝังคุณธรรมหรือหลักความประพฤติชอบให้แก่ทุกคน มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย อี้อคือ หลักความชอบธรรม หรือความเที่ยงธรรมเป็นหลักที่ควรเกิดแก่ปัจเจกชนเป็นอันดับแรกเพื่อที่จะแยกแยะความผิดถูก ถือเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ เหม็นคือ หลักความเมตตา มนุษยธรรมคือการแสดงความรัก ความห่วงใยต่อผู้อื่น ทั้งในครอบครัวและชุมชน ทั้งที่เป็นมนุษย์ สรรพสัตว์ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน เริ่มต้นจากพ่อแม่และคนในครอบครัว หรือคนใกล้ชิด สิ่งมีชีวิต และต้องปฏิบัติเท่าที่จำเป็นไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป ซึ่งการเป็นคนมีเมตตาจะพัฒนาทำให้เป็นผู้มีชีวิตที่ดีงาม หลี่คือ ขนบจารีต การรู้จักจารีตประเพณี เป็นความหมายที่กว้างสื่อถึงมาตรฐานทางสังคม หากจะกล่าวในด้านของปัจเจกชนคือ การประพฤติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมตามวาระโอกาส เป็นการแสดงออกของจิตใจ เมื่อจิตใจมีความรู้สึกเคารพ ระลึกถึง จึงแสดงออกในขนบประเพณีที่สอดคล้องและสนับสนุนความรู้สึกนั้น จะเห็นได้ว่าปรัชญาปัจเจกชนมุ่งเน้นที่การสร้างคนดีที่มีคุณค่าต่อตนเอง โดยมีหลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นรากฐานเพื่อให้เป็นคนที่ดีอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

ปรัชญาสังคม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันและกัน ความเป็นมนุษย์จะมีคุณค่าที่แท้จริงก็ต่อเมื่อทุกคนทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม เพราะมนุษย์เกิดและใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวก่อนที่จะออกไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ครอบครัวจึงเป็นที่กลม่อกลางจริยธรรมอันดับแรก ๆ ในชีวิต และมีความสำคัญต่อบุคลิกภาพและการนึกคิดของบุคคล ครอบครัวที่อบอุ่น มีความสัมพันธ์อันดีจะสร้างกรอบการมอง ทัศนคติ และแรงบันดาลใจของแต่ละคนได้ ส่งผลให้เกิดบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ซึ่งจะติดตัวบุคคลนั้นไป ขงจื้อมองว่าสังคมคือ การรวมตัวกันของปัจเจกชน คนไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว จะต้องเกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย เมื่อมีความเกี่ยวข้องกัน สังคมก็เกิดขึ้น และเมื่อมีการเกี่ยวข้องกัน ก็ต้องมีหลักในการปฏิบัติต่อกันให้สังคมเกิดความสงบสุข เป็นเหตุให้เกิดปรัชญาด้านสังคมขึ้นมา แนวคิดปรัชญาสังคม ขงจื้อใช้

เหริน และหลี่มาอิชาย เรียกว่าความสัมพันธ์ 5 ประการคือ หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันตามสถานภาพในสังคม นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน เมื่อทุกคนรู้จักหน้าที่ของตน และทำตามหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป การที่แต่ละคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ก็เพราะมีใจตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐานอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ทั้ง 5 ยังสนับสนุนให้เกิดพันธะหน้าที่ที่แยกลำดับชั้นของคนในสังคม การปฏิบัติตนตามหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 เป็นหน้าที่ที่พึงปฏิบัติของชาวจีน

การจัดความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประเภทยี่นี้ก็เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นระเบียบซึ่งความสัมพันธ์ทั้งห้าและพันธะหน้าที่ที่พึงปฏิบัตินี้ ประกอบไปด้วย

1. ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ลักษณะของผู้ปกครองที่ดีที่ปฏิบัติถูกต้องตามพันธะหน้าที่ที่ขงจื๊อกำหนด ผู้ปกครองต้องปกครองด้วยความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบผู้ใต้ปกครอง และคอยดูแลความเป็นอยู่ของผู้ใต้ปกครองให้ดี ในขณะที่ผู้ใต้ปกครองก็ต้องให้ความจงรักภักดีแก่ผู้ปกครอง

2. ในความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ก็มีลักษณะคล้ายกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง กล่าวคือ บิดาต้องดูแลอบรมและเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก ความเอาใจใส่ ให้ความเมตตากรุณา ส่วนบุตรก็ต้องมีความกตัญญูทวดเวทิต่อบิดา

3. ในความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา สามีที่ดีมีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยาให้ดี ให้ความเมตตาแก่ภรรยา ส่วนภรรยาก็ควรปรนนิบัติสามีไม่ให้ขาดตกบกพร่องและเชื่อฟังสามี

4. ในความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ลักษณะของผู้เป็นพี่ที่พึงปฏิบัติคือ วางตัวให้สมกับเป็นพี่ ดูแลปกป้องและคอยช่วยเหลือน้อง ส่วนน้องก็ต้องเคารพเชื่อฟังพี่

5. ในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ต่างก็ต้องทำตัวให้น่าเชื่อถือและไว้วางใจกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ในความสัมพันธ์ทั้งห้าคู่นี้ มีอยู่ 3 ประเภทเป็นความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร สามีกับภรรยา พี่กับน้อง อีก 2 ประเภทไม่ใช่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองและความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน แต่ก็สามารถเข้าใจแบบความสัมพันธ์ของครอบครัวได้ ก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง ก็สามารถเทียบเท่ากับความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรได้ เพื่อนก็เทียบเท่ากับพี่น้องได้ และคนมีแต่จะอยู่ในความสัมพันธ์ของคน จึงจะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ (เฟิงอวิหลัน, 2544) เป้าหมายหลักของปรัชญาความสัมพันธ์ทั้งห้าเพื่อความมุ่งหวังให้มนุษย์เห็นคุณค่าของมนุษย์ด้วยกัน และให้ดำรงอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างผาสุก โดยมีหลัก จารัตธรรม (หลี่) เป็นแนวทาง ซึ่งเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งในการปกครองของเหล่าผู้ปกครอง (ปกรณฺ์ ลิมปฺนุสรณฺ์,

2551) การปฏิบัติตนตามหน้าที่ในคู่ของความสัมพันธ์จึงควรยึดแนวคิดนี้เป็นหลักในการปฏิบัติ และเนื่องจากบุคคลหนึ่งก็ไม่ได้อยู่ในตำแหน่งเพียงตำแหน่งเดียวของคู่ความสัมพันธ์ แต่อาจอยู่ในหลายตำแหน่งคู่ของความสัมพันธ์ เช่น คนหนึ่งอาจเป็นได้ทั้งบิดา เป็นได้ทั้งบุตร เป็นได้ทั้งสามี เป็นผู้ได้ปกครอง ดังนั้นการปฏิบัติตนตามตำแหน่งในคู่ให้ถูกต้องนั้นก็จะทำให้สังคมไม่วุ่นวาย หลีกเลี่ยงเป็นหลักความประหลาดที่เหวี่ยงกับ สถานภาพตามความสัมพันธ์ทางสังคมของแต่ละคน ในประเด็นนี้ผู้เขียนขออธิบายว่า เทริน และหลี่ มีความสัมพันธ์ต่อกันกล่าวคือ เทรินเป็นสภาพที่อยู่ภายในจิตใจ และจะปรากฏออกมาผ่านการปฏิบัติตามประเพณีคือ หลี่ หากจะมองหาคุณธรรมของคนซึ่งอยู่ภายในจิตใจนั้นเป็นเรื่องที่ยาก หลี่จึงเป็นช่องทางที่จะทำให้มองเห็นคุณธรรมที่มีอยู่ของแต่ละบุคคล และเป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลาระเบียบวินัยทางจิตใจของคนในสังคม ถือเป็นการปลูกฝังให้เกิดเทริน หลี่ถือได้ว่าเป็นหลักมนุษยสัมพันธ์ทางสังคมที่ทรงคุณค่าเพราะแสดงออกถึงความมีเทรินของบุคคลนั้นต่อสังคมได้อย่างกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ปราศจากความแปลกแยกก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เอื้ออาทรช่วยเหลือกัน พึ่งพาอาศัยกันเป็นที่ยอมรับของทุกคน และทำให้บุคคลนั้นอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ปรัชญาสังคมของขงจื้อใช้เทริน และหลี่ เป็นหลักใหญ่ เนื่องด้วยเทรินเป็นหลักเมตตาธรรมที่นำมาปฏิบัติกับผู้อื่นในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งไหน เป็นผู้ปกครอง ผู้น้อย พ่อแม่ ถ้ามีเมตตาธรรม แต่ละคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้ก็เพราะมีใจตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐานอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขในสังคม ส่วนหลี่เป็นการยึดชนบประเพณีเพราะสิ่งเหล่านี้เกิดจากความรู้สึกของมนุษย์ มุ่งที่จะรักษาระเบียบความสงบเรียบร้อย และความกลมกลืนของสังคม ขงจื้อได้อธิบายความสัมพันธ์ของเทริน และหลี่ ไว้เป็นหลักความสัมพันธ์ทั้ง 5 ได้อย่างชัดเจน หากแต่ละคนปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์สังคมก็จะสงบสุขได้

ปรัชญาการเมือง

สังคมทั้งหลายเมื่อมารวมกันก็เกิดเป็นรัฐขึ้นมา เมื่อมีรัฐหรือประเทศก็ต้องมีผู้ปกครอง หรือรัฐบาลคอยปกครองดูแล ผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถ และคุณธรรม จะนำพาให้สังคมดำเนินไปอย่างปกติสุขและเจริญก้าวหน้า แต่ในความเป็นจริงยังมีผู้ปกครองหรือรัฐบาลปฏิบัติต่อประชาชนไม่ดี ใช้วิธีการขู่ทารุณ ทำให้ประชาชนต้องเดือดร้อนมาก ขงจื้อสนใจเริ่มต้นที่การพัฒนาส่วนบุคคล ด้านการเมืองการปกครองขงจื้อยึดหลักเทริน โดยถือว่าถ้าผู้ปกครองที่มีคุณธรรม นำประชาชนไปในทางที่ถูกต้องดีงามแล้ว ประชาชนย่อมไม่ออกนอกกลุ่นนอกทาง บ้านเมืองจะสงบสุข

ในยุคที่มีการปกครองด้วยระบบกษัตริย์ ขงจื้อถือว่าผู้นำเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง จำเป็นต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการคือ 1) มีอำนาจสูงสุดใครจะละเมิดมิได้ถือกษัตริย์เป็นโอรสแห่งสวรรค์ 2) มีความสามารถในการปกครองประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขตามวิถีแห่ง

สวรรค์ นั่นคือจะต้องทรงคุณธรรม ถ้าละเมิดประชาชนมีสิทธิ์ก่อกบฏได้ ดังหลักที่ว่าน้ำล้นเรือได้ ก็จมเรือได้ เพราะผู้นำเปรียบเสมือนเรือประชาชนเปรียบเสมือนน้ำ 3) รู้จักเลือกคนดีมีคุณธรรม เข้าไปบริหารบ้านเมืองต่างพระเนตรพระกรรณ (จันทน์ ทองประเสริฐ, 2536)

การแบ่งระดับความสัมพันธ์ด้านการเมืองการปกครอง กรศิริ คตภูธร (2558) ได้อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนสถาบันการเมืองการปกครองเป็นครอบครัวใหญ่ที่สุด (ครอบครัวโลก) ทั้งนี้ ขงจื้อนิยมการปกครองแบบพ่อปกครองลูกเป็นการปกครองด้วยระบบคุณธรรม รักษาประชาชนเช่นเดียวกับรักษาบุตรของตน ผู้ปกครองเปรียบเสมือนพ่อประชาชนเปรียบเสมือนลูกที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์นั้นคือ ผู้ปกครองเป็นผู้ปกครอง ขุนนางเป็นขุนนาง บิดามารดา เป็นบิดามารดา บุตรธิดาเป็นบุตรธิดา ทุกคน ทุกระดับชั้นจึงมีสิทธิทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน การปกครองจึงจะราบรื่นด้วยดีอย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองทุกระดับตั้งแต่กษัตริย์รัฐมนตรีหรือขุนนางน้อยใหญ่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับทุกคน เพราะเมื่อผู้ปกครองเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติด้วยความถูกต้อง ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็จะตั้งอยู่ในคุณธรรมโดยมีต้องบังคับ การปกครองจึงหมายถึงการกระทำแต่สิ่งที่ดีถูกต้อง

นอกจากนี้ยังได้วางหลักสูตรสำหรับผู้ปกครองไว้ 9 ประการคือ 1) การอบรมตนให้มีคุณธรรม 2) การยกย่องผู้มีความรู้ความสามารถ 3) การปฏิบัติหน้าที่อย่างดีที่สุดตามความสามารถเหมาะสมกับฐานะบุคคลในสังคม 4) การยกย่องขุนนางผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจในแผ่นดิน 5) การแผ่พระคุณไปในหมู่ขุนนางผู้น้อย 6) การแผ่ความรักไปในหมู่ราษฎรจุบุตรธิดาในอุทร 7) การสนับสนุนส่งเสริมศิลปวิทยาและอาชีพต่างๆ ให้เจริญ 8) การต้อนรับชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายหรือสวามิภักดิ์ 9) การผูกมัดน้ำใจเจ้าครองนครทั้งหลายด้วยไมตรี (กิตติพัฒน์ สุวรรณสิริเมธี, 2550)

สังเกตได้ว่านอกจากเหรินแล้ว ยังมีหลักอีกสองประการที่ผู้ปกครองควรมี ประการแรกคือ อี้ ผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความชอบธรรม ยุติธรรม ไมโอเนอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ประการที่สองคือ จื่อ ความรู้จากการศึกษาจะต้องทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งนั้นๆ อย่างแจ่มแจ้ง ต้องคิดคำนึง วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ทั้งในส่วนของทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง การได้รับการศึกษาไม่เฉพาะเพียงจากสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่อาจจะศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองก็ได้ เมื่อคนมีการศึกษาจะทำให้ฉลาด รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่ว อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อะไรเป็นไปเพื่อความเจริญ อะไรเป็นไปเพื่อความเสื่อม เมื่อรู้แล้วก็จะหาทางหลีกเลี่ยงความเสื่อม รู้จักปรับปรุงตนให้ดีขึ้น แล้วดำเนินไปสู่ความเจริญ หากประเทศได้ผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรมและมีปัญญามาปกครองประเทศก็จะทำให้บ้านเมืองเกิดความผาสุกและเจริญรุ่งเรือง

สรุปได้ว่า ด้านการเมืองการปกครองขงจื้อยึดหลักเหริน อี้ และจื่อ กล่าวคือ ผู้ทำหน้าที่บริหารปกครองประเทศจะต้องมีคุณธรรม ยุติธรรม และมีปัญญา เป็นคนดีมีความสามารถนำพา

ผู้ได้ปกครองที่อาศัยอยู่ในประเทศให้เกิดความสุข สังคมและประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

แนวคิดของจื๊อกับสังคมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม มีพื้นฐานของค่านิยม และวัฒนธรรม มาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นสังคมที่มีลักษณะเฉพาะรักอิสระ ยึดมั่นในสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ยอมรับในระบบอาวุโสและระบบอุปถัมภ์ ไม่นิยมความรุนแรง ชอบการประนีประนอม และใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ถึงแม้ว่าปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีมีการพัฒนา การคมนาคมสะดวกสบาย มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิตบางประการทั้งในเมืองและชนบท สังคมไทยยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามไว้ เคารพนับถือผู้ใหญ่ รักเครือญาติ และรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ส่วนสังคมชาวจีนให้ความสำคัญกับครอบครัว โดยเชื่อว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคม ชาวจีนจึงพยายามสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่นเป็นครอบครัวใหญ่ สร้างความรักใคร่ สามัคคีกันในครอบครัว ให้เกียรติผู้ใหญ่และให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ มากมาย ในแก่นแท้ก็เพื่อต้องการสร้างความกลมเกลียว รักใคร่ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว ให้เกิดความรักความเมตตาต่อกันของคนระดับครอบครัว ระดับสังคม ไปจนถึงความรักในประเทศชาติ ชาวจีนส่วนใหญ่ได้นำปรัชญาขงจื๊อมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นมาตรฐานการปกครองในสังคม เป็นปรัชญาที่เก่าแก่อยู่คู่กับชาวจีนมายาวนาน มีหลักสอนว่าสังคมมีจุดเริ่มต้นจากครอบครัว ครอบครัวจะเป็นที่กลมเกลียวจริยธรรมอันดับแรก ๆ ขงจื๊อมองสังคมมนุษย์ในเรื่องของความสัมพันธ์ สมาชิกเป็นพื้นฐานรองรับที่สำคัญของสังคม กล่าวคือ หากทุกคนเป็นคนดี ก็ย่อมจะคิดดีจะทำดีสิ่งที่ดีงาม สังคมโดยรวมก็จะดีไปด้วย และแบ่งความสัมพันธ์ในสังคมออกเป็น 5 ระดับคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ย่อย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน แต่ละคนต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์

สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของชาวจีน รวมถึงแนวคิดปรัชญาขงจื๊อในการดำเนินชีวิต เช่น การให้ความเคารพผู้ใหญ่ เชื่อฟังผู้ปกครอง การเซ่นไหว้บรรพบุรุษ การไหว้เจ้าในวันเทศกาล ทั้งนี้เพราะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมใกล้เคียงกันมีความยึดมั่นในบรรพบุรุษและครอบครัว และมีความศรัทธาในศาสนาที่ใกล้เคียงกัน เป็นการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน เนื่องจากปรัชญาแนวคิดของขงจื๊อเป็นการส่งเสริมให้มนุษย์มีคุณธรรมและจริยธรรมเช่นเดียวกับหลักทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าปรัชญาขงจื๊อมีทั้งข้อเด่นที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของปัจเจกชน สังคม และการปกครอง และมีข้อด้อยเมื่อหากนำไปตีความหมายและยึดปฏิบัติผิดแปลกไปจากแก่นแท้ของหลักปรัชญาจะก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทาง

สังคม มีการแบ่งชนชั้น เล่นพรรคเล่นพวก เห็นประโยชน์แก่ตนเอง เครือญาติ และพวกพ้อง ใช้ อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ ทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลเสียหายต่อสังคม และ ประเทศชาติได้ วิเคราะห์ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ข้อเด่นและข้อด้อยของปรัชญาขงจื๊อ

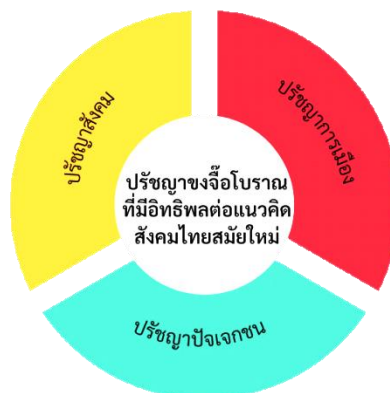
ข้อเด่น	ข้อด้อย
ด้านปรัชญาปัจเจกชน - มุ่งเน้นให้คนปฏิบัติตนเป็นคนดี มีคุณธรรมที่พึงปฏิบัติและมีจริยธรรมติดงามอยู่ในใจ ให้สังคมเกิดความสงบสุขและมีระเบียบ เมื่อคนดีกับสังคมดีรวมกัน ก็เกิดสังคมคุณธรรมขึ้นได้ - ทำให้มนุษย์ค้นคว้าหาสิ่งที่ถูกต้องและดำรงตนอยู่ในสิ่งที่ถูกต้อง รู้จักแยกแยะ ผิดชอบชั่วดี รู้จักวิธีการควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล เพื่อขัดเกลาลิขิตใจหรือพัฒนาคุณธรรมของตนให้งดงาม - ใช้จารีตประเพณีเป็นเครื่องวัดคุณธรรม และจริยธรรมของมนุษย์ กล่าวคือ จารีตประเพณีเป็นเครื่องแสดงออกของคุณธรรมภายในจิตใจแต่ละบุคคล เป็นกระบวนการหล่อหลอมคุณธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจอย่างแท้จริง ด้านปรัชญาสังคม - อิทธิพลคำสอนเรื่องความสัมพันธ์ทั้งห้าของขงจื๊อ เนื่องจากสังคมเกิดจากการรวมตัวกันของปัจเจกชน การจัดความสัมพันธ์ทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้น้อย บิดากับบุตร สามีกกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ของตนที่พึงปฏิบัติต่อตนเองและต่อผู้อื่น เพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อย ด้านปรัชญาการเมือง - ปรัชญาแนวคิดทางการเมืองการปกครองของขงจื๊อ ผู้ปกครองต้องมีมนุษยธรรม มีความเที่ยงธรรม มีความรู้ ปกครองด้วยความเป็นธรรม ไม่เอาเปรียบผู้ใต้ปกครอง และคอยดูแลความเป็นอยู่ของผู้ใต้ปกครองให้ดี เมื่อผู้ปกครองทำหน้าที่แล้ว ประชาชนสามารถถือเป็นแบบอย่างได้ ทำให้สังคมมีความสุข - หลักสำหรับผู้ปกครอง 9 ประการ ทำให้ผู้ปกครองมีคุณธรรมปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ ยกย่องนับถือผู้ปกครองที่อยู่ระดับสูงกว่า มิได้ตรึงจิตแก่พวกพ้อง มีความรักความเมตตาแก่ผู้ใต้ปกครอง ทำให้บ้านเมืองเกิดความสุขและเจริญรุ่งเรือง	ด้านปรัชญาปัจเจกชน - การจัดแบ่งระดับความสัมพันธ์ อาจทำให้เกิดระบบเครือญาติ มีการปกป้องการสูญเสียผลประโยชน์ให้แก่คนในครอบครัว หรือญาติพี่น้อง ในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผลประโยชน์ที่กล่าวนี้อาจเป็นทั้งตัวเงิน หรือผลประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับเงิน เช่น สิทธิประโยชน์กรรมสิทธิ์ อำนาจ ตำแหน่งงาน - เกิดค่านิยมที่มองว่า ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ตามตำแหน่งในคู่สัมพันธ์ได้ ก็จะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม และเป็นคนที่สังคมให้ความไว้วางใจ ชื่นชมสรรเสริญ แต่ในทางกลับกัน หากไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ก็จะถูกละเลยว่าเป็นคนไม่ดี ด้านปรัชญาสังคม - การจัดความสัมพันธ์ทั้ง 5 เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ทำให้คนไม่ต้องใช้ความคิดคือ คนเกิดมาเป็นอะไรก็ต้องเป็นอย่างนั้น ต้องทำหน้าที่นั้น เช่น เป็นภรรยาที่มีหน้าที่ของภรรยา ทำให้ภรรยาไม่กล้าแสดงออกทางความคิดเห็น อาจเกิดการกดขี่ข่มเหงทางเพศ - เป็นการสนับสนุนให้เกิดพันธะหน้าที่ที่แยกลำดับชั้นของคนในสังคม หรือที่เรียกว่าระบบชนชั้น ซึ่งลักษณะโดยทั่วไปของระบบชนชั้น ก็คือจะต้องมีชนชั้นที่ใช้อำนาจและชนชั้นที่ถูกอำนาจใช้ ผู้ที่ถูกใช้อำนาจอาจโดนกดขี่ เอาเปรียบได้ ด้านปรัชญาการเมือง - การแบ่งระดับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้น้อย หากผู้ปกครองกระทำการที่ไม่ถูกต้อง ไม่สมควร ผู้น้อยอาจไม่กล้าทักท้วงหรือปฏิเสธผู้ปกครอง ทำให้เกิดการทุจริต คอร์รัปชั่นได้ - การยกย่องนับถือผู้มีอำนาจ หรือผู้อยู่ในระดับสูงกว่า ทำให้เกิดการ จัดแบ่งระดับชั้น ผู้ที่มีอำนาจสูงกว่าอาจกดขี่ ข่มเหง ผู้น้อย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ - มีการให้และรับ เงิน ของขวัญ ของกำนัล วัตถุสิ่งของที่มีค่า เพื่อเป็นการผูกมิตรไมตรีให้เกิดความราบรื่นในการทำงาน

สรุปได้ว่า แนวคิดขงจื๊อเข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทย ทั้งด้านปรัชญาปัจเจกชน ด้านปรัชญาสังคม และด้านปรัชญาการเมือง แสดงให้เห็นผ่านทางธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าปรัชญาขงจื๊อมีข้อดีคือ มุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมที่พึงปฏิบัติและมีจริยธรรมดีงาม ดำรงตนอยู่ในสิ่งที่ถูกต้อง แยกแยะ ผิดชอบชั่วดี และควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล ทำให้เป็นผู้ปกครองมีมนุษยธรรมไม่เอาเปรียบผู้ใต้ปกครอง มีการจัดความสัมพันธ์ 5 ประเภท เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ของตน และมีข้อด้อยคือการการจัดความสัมพันธ์ให้เป็นแนวทางการปฏิบัติทำให้คนไม่ต้องใช้ความคิด เป็นการสนับสนุนให้เกิดพันธะหน้าที่ที่แยกลำดับชั้นของคนในสังคม เกิดระบบชนชั้น อาจมีการใช้อำนาจกดขี่ เกิด

เอารัดเอาเปรียบ มีการสร้างมิตรภาพโดยการให้ของขวัญ ของกำนัล เพื่อให้เกิดความสะดวก ราบรื่นในการติดต่อประสานงาน ข้อด้อยที่กล่าวไว้ข้างต้นจะเป็นมูลเหตุแห่งความขัดแย้งในระดับปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติได้

สรุป

ปรัชญาแนวคิดของขงจื้อเป็นปรัชญาโบราณที่อยู่ร่วมกับชาวจีนมาสองพันกว่าปี ปรัชญาขงจื้อให้ความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมเป็นอย่างมาก มุ่งเน้นให้คนปฏิบัติตนเป็นคนดี ให้คนมีคุณธรรมที่พึงปฏิบัติและมีจริยธรรมฝังมาอยู่ในใจ ให้สังคมสงบสุขและมีระเบียบ เมื่อคนดีกับสังคมดีรวมกันก็เกิดสังคมแห่งอุดมคติขึ้นได้ ดังนั้นการทำความดีจึงควรกระทำตามคุณธรรม และกฎระเบียบของสังคมที่มีค่าควรปฏิบัติ ซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อทั้งคนในครอบครัวและต่อคนในสังคม แนวคิดด้านคุณธรรมจริยธรรม และพฤติกรรมที่ฝังมาของขงจื้อได้รับการยกย่องในด้านจริยศาสตร์ เพราะส่งผลต่อการพัฒนาด้านการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชาวจีน หลักคำสอนที่สำคัญของขงจื้อมีอยู่ 4 ประการคือ เหริน อี้ หลี่ จื้อ เนื้อหาในปรัชญาของขงจื้อจึงเน้นที่คุณธรรมและจริยธรรม ดังเช่น ปรัชญาปัจเจกชน ขงจื้อเห็นว่าความเจริญหรือความเสื่อมของโลก และสังคมเกิดมาจากปัจเจกชนหรือแต่ละบุคคลเป็นรากฐาน เพราะฉะนั้นจะต้องพัฒนาคนให้ดีเสียก่อนแล้วสังคมประเทศ ตลอดจนถึงโลกก็จะดีขึ้นตามโดยอัตโนมัติ ปรัชญาสังคม ขงจื้อเห็นว่าความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในสังคมก็เพราะคนไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา สามีกับภรรยาต่างนอกใจกัน เป็นต้น ผลก็คือ ความเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะมาตกแก่สังคม ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย ปรัชญาด้านการเมือง ขงจื้อเชื่อว่าหากได้ผู้นำที่ดีเด่นทั้งความรู้และคุณธรรมมาปกครองประเทศแล้วก็จะเกิดความผาสุกและเจริญรุ่งเรืองให้เกิดขึ้นแก่พลเมืองได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปรัชญาขงจื้อโบราณที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดสังคมไทยสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรศิริ คตภูธร. (2558). การศึกษาหลักจริยศาสตร์ของขงจื้อ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*. 3(2), 18.
- กิตติพัฒน์ สุวรรณสิริเมธี. (2550). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการเมือง. สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2565, จาก <http://korat.mcu.ac.th/site/articlecontent>
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2536). *ป่อเกิดลัทธิประเพณีจีน ภาค 1-3* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2532). ขงจื้อ: คำสอนทางปรัชญา-ศาสนา. *วารสารเอเชียตะวันออก*, 2(1), 12-20.
- ปกรณ ลิมปนูสรณ์. (2551). *ธรรมะขงจื้อสอนคนให้เป็นคน*. กรุงเทพฯ: ไบบัว.
- เฟิงอวี่หลัน. (2544). *ปรัชญาจีนจากขงจื้อถึงเหมาเจ๋อตง*. กรุงเทพฯ: พิราบ.
- วิภา จิรภาไพศาล. (2564). ขงจื้อปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์จีนกับท่าทีอิทธิพลที่เหลือของพรรคคอมมิวนิสต์. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2564, จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_39355
- สุวัฒน์ ทาสุนทร. (2559). ความคิดของขงจื้อเพื่อสังคมที่เป็นสุข. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 35(1), 65-88.
- เหมือนมัต มุกข์ประดิษฐ์. (2552). *จริยศาสตร์แห่งความอาทรในขงจื้อ* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรนิตย์ จิวโพธิ์เจริญ. (2559). อุดมคติของชีวิตตามหลักปรัชญาขงจื้อกับการจัดระเบียบทางสังคม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร*, 4(1), 58-72.
- Yao, Xinzong. (2012). Introduction: Conceptualizing virtues in the analects of Confucius. *Journal of Chinese Philosophy*, 39 (1), 3-7.

